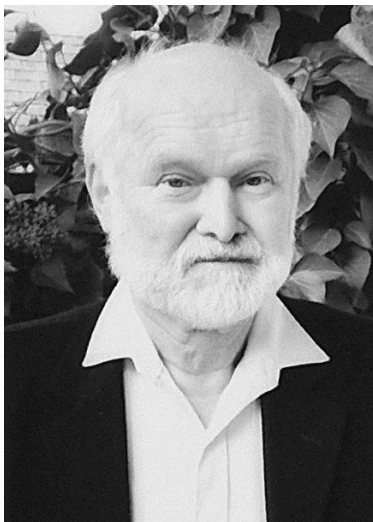

ZSILLE GÁBOR

Akinek a munka nem kín

Kovács István hetvenéves

Ha feladatokkal túlszűfolt, hajsolt napjaink percnyi szüneteiben visszatekintünk életünk évtizedekkel korábbi eseményeire, általában megdöbbenünk, annak idején mi mindenre jutott időnk és energiánk. Például számomra teljesen valószerűtlen, hogy 1998 egyik hétköznapiján Budapestről vonattal elmentem Piliscsaba határába, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen rendezett irodalmi estre – nem szerepelni, hanem közönségnek, csak úgy, ráérősen... A színpadon olyan költők ültek, akik tanárként kötődtek az egyetem bölcsészkarához: Szöcs Géza, Lackfi János, Vörös István és Kovács István. Utóbbit akkor láttam élőben először. Emlékszem, valósággal ujjongtam, mert fényesen igazolta az azokban a hetekben felfedezett törvényt, hogy a tudós szépen lassan magára ölti annak a személynek a külsejét, aki-vel egy életen keresztül foglalkozik. Valahogy úgy, ahogy az aranylakodalmukat ünneplő házastársak hasonlítanak egymásra. Kiváló példa erre a 2007-ben elhunyt Lőrinczy Huba, aki irodalomtörténészként Márai Sándor tanulmányozásának szentelte az életét, és lám csak, arca egészen *máraissá* alakult. Piliscsában, a Mako-vecz Imre által tervezett teremben pedig ott ült előttem személyesen a magyar szabadságharc megelevenedett hőse, Bem apó. Aki egy pillantást vet Kovács István arcára, tudja, miről beszélek. A kísérteties hasonlóság persze nem meglepő, hiszen István egyetemista éveit óta a lengyel tábornok historikus büvkörében él. Az ELTE történelem–lengyel szakán, mi több, a legendás Eötvös Kollégium falai között egész életére elkötelezte magát a lengyelség, a lengyel–magyar barátság ügye mellett, elképesztő tudást gyűjtve magába. S természetesen a költészettel is eljegyezte magát: tagja lett a Kilencek néven elhíresült egyetemi költőcsoportnak, szerepelt az 1969-ben megjelent *Elérhetetlen föld* című antológiájukban. Történelmi ismereteit 1971–72 folyamán a Bécsi Egyetemen, Her-

Kovács István

der-ösztöndíjasként (Illyés Gyula ajánlására) növelte, majd következtek a lengyelországi „terepgyakorlatok”. Nem véletlen, hogy Nagy László egyik 1975-ös varsói naplójegyzetében is szerepel: „Kovács Pista kopasz, fordít, bezárkózik egy kölcsönkapott lakásba. Napóleon és a lengyelek, ezt a könyvet fordítja.” Valóban, Marian Brandys művének fordításakor István kopaszra nyíratta a fejét, hogy „szalonképtelenül” ne akarjon elmászkalni az íróasztal mellől, és folyamatosan dolgozhasson.

Nagy László Lengyelországban több alkalommal járt, főként a fővárosban, és e néhány napos utak mindig termékenynek bizonyultak. 1974 szeptemberében nem egyedül időzött Varsóban, hanem Csoóri Sándor és Kovács István társaságában. A Varsói Ősz elnevezésű nemzetközi költőtalálkozó magyar résztvevői voltak, és az Europejska szállodában laktak. Tizenöt évvel később, 1989 augusztusában Csoóri így emlékezett vissza erre az utazásra: „...egyik sétánk alkalmával Kovács István megállított bennünket egy táblával megjelölt ház előtt. A tábla azt tudatta velünk, hogy egy német mesterlövész ebben a házban lőtte le a szemközti Városház ablakából Baczyńskit, a huszonnégy éves költőt, a lengyelek

Radnóti-képességű nagy reménységét. Természetesen nem versírás, hanem harc közben, a Varsói Felkelés napjaiban. A háború Nagy Lászlót és engem is körülölvöldözött alaposan, de a halálhír egyformán megőrvöldözött mindkettőnket. »Fiúk, ezt a házat illenék nekünk megkoszorúznik« – javasolta csöndesen László. És mi fölhajtottuk Varsót egy nemzetiszínű szalagért, hogy a magunk törvénye szerint koszorúzhassunk. A szalagra Nagy László ezt írta rá: »A nemzet: közös ihlet.«»

Az 1945-ben született Kovács István életének meghatározó tragédiája, hogy édesapját elnyelte a második világháború pokla – cédulára írt utolsó üzenetét egy Szibériába tartó fogolyszállító marhavagonból dobta ki. Fájdalmáról István e szavakkal vall: „Anyám még húszéves se volt. Apám huszonkettő volt. Csak három hónapig éltek együtt. Apám azzal szerzett magának tekintélyt előttem, hogy megtudtam: bombázaskor nem rohant le az óvóhelyre. És anyámat se engedte ki a karjai közül. Nem tudom, mikor fogan-

tam meg. Bombázás alatt vagy két bombázás között?” Az elveszített, számára ismeretlen apa alakját több gyönyörű versében is megrajzolja, például a *Havon forgó ég* címűben:

*Vár jeltelen homlokú apám,
Hogy könnyebben megtaláljam,
tüzet gyűjt a zubbonyában.*

*Csak egyensúlyom veszttem el,
ha egyszer partot érek,
szememben hordom halálát
a havon forgó égnek.*

A nevezetes piliscsabai est, megismerkedésünk után 2000-ben láttuk viszont egymást, méghozzá Krakóban: Kovács István az ezredfordulón négy évig magyar főkonzulként szolgált az ősi lengyel fővárosban, s jómagam szintén négy évig voltam e bámulatos hely lakója, egy családi örökségnek köszönhetően. Rendszeresen felkerestem a főkonzulátust, megfigyeltem István kiváló diplomáciai érzékét, sokat tanulva tőle. Baráti beszélgetéseink idővel közös ügyekké (idegenvezetés, előadások, utazások) és fordítási munkákká fejlődtek, 2003-ban egy műfordításkötetünk is megjelent négy lengyel költő verseivel, *Arany aszú* címmel. (Ezt később még két kötet követte: Bohdan Zadura, illetve Waclaw Oszejca verseinek közös fordítása, mindkettő a Magyar Napló Kiadó gondozásában.) Tréfásan fogalmazva, az ezredfordulón mi ketten alkottuk a Magyar Írószövetség krakkói tagozatát. Én tacsó voltam, Kovács István viszont a második főkonzuli idejét töltötte: 1994–95 folyamán már ellátta e tisztséget, remek szervezőkészséggel megteremtve a hosszabb távú munka feltételeit. Amikor friss kinevezésével a zsebében Krakóba érkezett, és bemutatkozott a helyi titkárnőnek (aki mellesleg egy bolgár férfi felesége), az asszony szeme elkerekedett: „Kovács István... Csak nem a Kilencek költője?” Gondolom, egy ilyen kérdés egy magyar költő számára a legszebb kitüntetés, még a József Attila-díjjal is felér. Amúgy az elvtársaknak ebben az egyben igazuk volt: csakugyan *nemzetközivé lett holnapra a világ*.

Külügyi szolgálata után Kovács István hazatért, és fejest ugrott kedves témájába: az 1848–49 folyamán Magyarországon harcolt lengyel katonák életrajzánaak levéltári kutatásába. Évtizedes munkája gyümöl-

cseként ebből végül lexikon lett, amely magyarul és lengyelül is megjelent. Saját bevallása szerint e gigászi munka egyfajta narkotikum: függőséget okoz. Káros mellékhatása, hogy ellehetetleníti a versírást – ezért, hogy költőként friss kötettel legutóbb 2004-ben lépett elénk, *Kézmozdulat a szürkületben* címmel. Ebből egyik kedvencem a *Virrasztás egy altemplomban* nyitó strófája:

*Az altemplom boltíveinek mélyén,
hol négyrét görnyednek az oszlopok,
a kelő nap bezúz fényöklével
egy álmos ólomüvegablakot.*

Közben persze rengeteg dolog történt Kovács Istvánnal, és ahogy az lenni szokott, minden egyszerre. Elkészült vidéki otthona, egy romjaiból megmentett parasztház a Balaton északi partján található aprócska faluban, Salföldön. Hivatalosan nyugdíjba vonult – ez persze csak arra jó, hogy még többet dolgozhasson, még elfoglaltabb lehessen. Felkérésemre rovatulajdonossá vált az Új Ember hetilapban: másfél éven keresztül *Belső térkép* címmel írt kulturális jegyzeteket, havi rendszerességgel. Nem utolsósorban nagyapa lett – rövidesen megszületik második unokája is.

Egy polihisztor-gyanús alkotó munkásságát nehéz tömören méltatni. Hiszen tényszerűen leírni, hogy Kovács István Krakó díszpolgára; a Lengyel Tudományos Akadémia tagja; Lengyelországban több emléktáblát állíttatott Balassi Bálint tiszteletére; egy klasszikussá vált film, Andrzej Wajda *Hamu és gyémánt* című alkotásának hatására felvételizett 1963-ban a lengyel szakra; a későbbi évtizedekben is behatóan foglalkozott a lengyel filmművészettel, ezzel kapcsolatos írásai pedig kötetbe rendezve is napvilágot láttak, *Robogás a nyárba* címmel – mindez csak szikár közlés, a teljesség vékony szeletei, és nem adják vissza az elvégzett munka sokszínűségét, mozgalmasságát.

A szenvedés, a kín lengyel szóval fonetikusán *menka*. Kovács István szívesen alkalmazza a szóviccet: azokat az alkotókat becsüli, akik számára *a munka nem menka*. Bizonyos, hogy ünnepeltünk a legszorgosabb, legelhivatottabb írástudók fajtájából való; élete és munkássága józan, mégis kellően dimenzionált. A gondviselő Isten áldása kísérje további útján!